

60 DE ANI DE LA FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

Lupta maselor populare pentru formarea statului național unitar român

Ion Ardeleanu

Poporul român, a cărui istorie începe cu cea a geto-dacilor s-a dezvoltat în spațiul carpato-danubian-pontic, unde a locuit neîntrerupt, a făcut și permanentizat pe aceste meleaguri o înflorire economico-socială și culturală. „De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, până în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională”¹.

Peste două milenii de istorie neîntreruptă înscriu istoria eroică a poporului nostru. Constituirea acum 2050 de ani a primului stat dac centralizat și independent de către Burebista constituie un moment de cea mai mare importanță în istoria poporului nostru. La această evoluție a poporului dac, o contribuție importantă au avut-o și amplele relații de influențare reciprocă cu marile civilizații ale antichității, cum a fost cea greacă, persană și apoi romană.

În perioada premergătoare cuceririi Daciei de către Imperiul roman, civilizația geto-dacică ajunsese să cunoască o mare dezvoltare. Acum se ridică marile cetăți dacice din Munții Orăștiei, cu importantul centru religios și militar de la Grădiștea Muncelului unde se afla capitala Daciei, Sarmisegetusa. Elementele de bază, caracteristice și tradiționale, ale acestei civilizații vor continua să supraviețuiască și după cucerirea Daciei, contribuind din plin la constituirea sintezei daco-romane și a culturii romanice de mai târziu. Acest proces a fost de altfel similar cu fenomenele care au avut loc în toate teritoriile care s-au aflat în calea expansiunii Imperiului roman.

Ideea cuceririi Daciei, care făcea parte de mai multă vreme din planurile de expansiune ale Imperiului roman, avea să fie materializată de Traian. În cursul celor două războaie purtate de romani împotriva dacilor lui Decebal, în anii 101—102 și 105—106, o parte a Daciei este cucerită, împreună cu toate bogățiile ei și transformată apoi în provincie romană. Din unirea dacilor cu romanii s-a plămădit în decursul secolelor un popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al noilor virtuți și tradiții ale

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilaterale dezvoltate și al comunismului în România*, vol. 13, București, Edit. politică, 1977, p. 34.

glorioșilor săi înaintași — poporul român. „Păstrînd de la daci — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — setea nestînsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și soarta sa, și continuînd spiritul național, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric”².

Timp de 165 de ani cît a durat stăpînirea romană asupra Daciei, purtătorii civilizației romane vor transmite cultura lor geto-dacilor.

La scurt timp după retragerea aureliană la sud de Dunăre încep să-și facă apariția în Dacia populațiile migratoare. Cu toate dificultățile pe care le întîmpină strămoșii noștri în perioada acestor migrații, ei n-au încetat nici un moment să existe și să se manifeste pe plan economic, social și cultural ca o populație de bază a întregului spațiu carpato-dunărean-ponțic. Acest adevăr își găsește expresia în Programul Partidului Comunist Român, unde se subliniază că năvălirile populațiilor migratoare, distrugerile pricinuite de acestea „nu au putut distruge ființa poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric obiectiv”³.

Treptat, odată cu sfîrșitul perioadei migrațiilor, poporul român a început să-și organizeze viața în diferite formațiuni statale mici. Formarea voievodatelor conduse de Menumorut, Glad, Gelu, Litovoi, Ioan, Farcaș, Seneslau a marcat o epocă nouă în istoria poporului român, în dezvoltarea sa economică, socială și politică. Apariția în secolul al IX-lea a formațiunilor statale românești cu un caracter statornic și forțe armate proprii care întrețineau relații cu statele vecine marchează o etapă nouă în dezvoltarea poporului nostru. Constituirea statelor feudale a fost un proces obiectiv, necesar, similar cu ceea ce s-a întîmplat și în istoria popoarelor vecine: bulgar, ungar, polonez, rus. Treptat aceste voievodate se unifică întemeindu-se începînd cu secolul al XII-lea, marile state feudale: Transilvania, Țara Românească, Moldova.

După întemeierea și consolidarea lor ca state de sine stătătoare, Țara Românească și Moldova au fost confruntate cu o serie de probleme legate de necesitățile de lărgire a neamului în raport cu marile regate feudale vecine — Polonia și Ungaria — și de lupta de apărare împotriva expansiunii otomane în Marea Neagră și la Dunărea de Jos. În perioada de sfîrșit a secolului al XIV-lea și în secolul al XV-lea, țările române se afirmă ca state prospere din punct de vedere economic și puternice din punct de vedere politic și militar. Ele au adus o foarte importantă contribuție la apărarea Europei împotriva expansiunii otomane și a incursiunilor tătare. „Această împrejurare a făcut ca timp de peste 400 de ani — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — poporul nostru să fie obiectul unei permanente politici de dominație străină, să îndure mari privațiuni, să ducă lupte grele pentru a-și apăra libertatea, neamul, propria ființă, pămîntul străbun”⁴.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, București, Edit. politică, 1977, p. 319.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 28.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, vol. 13, p. 37.

În decursul evului mediu, țările române prin lupta eroică a poporului străbat toate greutățile și vicisitudinile istoriei. Țărănimea a fost principala forță a luptei de apărare. Ea a constituit baza armatelor marilor voievozi, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Ion Vodă cel Viteaz. Secolul al XVI-lea se încheie cu scurta dar glorioasă domnie a lui Mihai Viteazul. Folosind cu abilitate conjunctura internațională a vremii, Mihai Viteazul a fost principalul promotor al alianței ofensive dintre țările române împotriva Porții. Mihai Viteazul a înfăptuit marele act al primei uniri politice a țărilor române în mai 1600. Ea a fost de scurtă durată datorită intervenției marilor imperii vecine. Unirea țărilor române sub Mihai Viteazul a devenit un adevărat testament politic pentru noile generații.

În deceniile care au urmat, procesul obiectiv, legic al dezvoltării societății românești — pe plan economic, social, politic și cultural — ducea spre împlinirea năzuințelor de unire a țărilor române, năzuințe pentru care au militat și luptat, secole de-a rîndul, spiritele cele mai înaintate, forțele progresiste ale societății, masele largi populare, adevăratele făuritoare ale istoriei.

Atunci cînd, în procesul dezvoltării relațiilor capitaliste elementelor de unitate materială și spirituală, de limbă și cultură, de unitate etnică și a conștiinței de neam, aspirațiilor și idealurilor comune li s-au adăugat impulsul dinamic al progresului economic, nevoia lărgirii și asigurării unei piețe unitare, conștiința unității de neam s-a dezvoltat într-o conștiință națională, iar năzuința de unitate a devenit țel politic, țelul unirii tuturor forțelor românești într-un stat național unitar.

Un rol important în afirmarea conștiinței naționale ca fenomen istoric l-a avut pleiada de renumiți cronicari, ca și reprezentanții Școlii Ardelene, care au contribuit la dezvoltarea conștiinței unității poporului român, a originii comune a românilor din toate teritoriile, prin sublinierea luptelor seculare duse de poporul nostru împotriva cîmpitorilor, a momentelor de strălucire ale istoriei sale. Cuvîntul „Dacia” a devenit un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

O deosebită semnificație în lupta pentru libertate socială și națională a poporului român a avut-o răscoala țăranilor din anul 1784 condusă de Horia, Cloșca și Crișan. Marx scria că Horia plănuia eliberarea neamului său, el devenind „simbolul renașterii Daciei”.

Tot ce s-a acumulat în « 18 veacuri de lucrare a poporului — asupra lui însuși — vitejie, curaj, înțelepciune, meșteșugul armelor ca și cel al diplomației, dorul de libertate, setea de neatîrnare și sentimentul de nesupunere, argumentele spadei și ale izvoarelor de necontestat despre drepturile legitime de stăpîni ai Daciei străbune — se întruchipează prin Tudor Vladimirescu și generația revoluționarilor de la 1848 în năzuința de veacuri a maselor populare de a realiza „slobozenia din afară și dinăuntru” »⁵.

În contextul istoric întemeiat pe ascensiunea revoluțiilor din Europa, revoluționarii pașoptiști proclamă în țările române ideea „triumfului dreptului asupra țării”, anunțînd, „în numele” revoluției române, dreptul la unitate și independență al poporului român. În acest context a

⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. II, partea a II-a, ed. Gh. Zane, București, 1940, p. 106.

răsunat glasul revoluționarului democrat Nicolae Bălcescu: „Vrem să fim o națiune, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire”.

Peste împotrivirea deschisă a marilor puteri, la 24 ianuarie 1959 a triumfat voința de unitate a poporului nostru. „Zi de aur a veacului”, cum au numit-o contemporanii, Unirea Principatelor, realizată prin ceea ce Mihail Kogălniceanu definea drept „actul energetic al națiunii”, a reprezentat încununarea unui proces istoric obiectiv.

Unirea Moldovei cu Muntenia și crearea statului modern România au constituit punctul de plecare și pîrghia de susținere a tuturor eforturilor depuse pentru desăvîrșirea unității naționale și statale, nucleul de atracție pentru toate provinciile românești ce se găseau încă sub stăpînirea străină. „Cînd s-a ales Cuza domn — seria cărturarul transilvănean Alexandru Papiu Ilarian — entuziasmul la românii din Transilvania era, poate, mai mare decît în Principate”.

Secole de jertfe și de neîntrerupte eforturi închinete libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la actul istoric din 9 mai 1877. Dînd expresie voinței și aspirațiilor întregului popor român, parlamentul a proclamat în acea zi, prin vot unanim, independența absolută a țării noastre. Proclamarea independenței depline a prilejuit ample manifestații populare pe întregul cuprins al României, s-a bucurat de un puternic ecou în rîndurile tuturor românilor din teritoriile naționale aflate în vremea aceea sub stăpînire străină.

Marea victorie a poporului român de la 9 mai 1877 a fost întîmpinată cu satisfacție de forțele progresiste internaționale, de popoarele care se aflau angajate, la rîndul lor, în lupta de eliberare națională. Ea a avut o rezonanță deosebită în spațiul sud-est european și balcanic, în care sîrbii, muntenegrenii, croații, bulgarii și alte popoare desfășurau în acea perioadă grele bătălii pentru scurtarea dominației străine. Independența României a constituit o componentă de seamă a procesului obiectiv de eliberare și de unificare a națiunilor subjugate în cuprinsul unor state proprii, neatîrnate, care se dezvoltau tumultos în cea de-a doua jumătate a secolului trecut pe continentul european.

Unirea din 1859 și cucerirea independenței de stat în 1877 au deschis o etapă nouă în mișcarea politică și națională a românilor, în viața economică, socială și culturală a țării. Ideea libertății naționale a cuprins gîndurile și voința unor largi pături sociale, ale forțelor politice burgheze înaintate, ale societăților și asociațiilor culturale, presa, tribuna parlamentului etc., înscriindu-se ca obiective centrale ale activității acestora. Lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină, pentru drepturi politice, economice și culturale, găsește un răsunet tot mai puternic în întreaga țară.

Dezvoltarea conștiinței naționale a căpătat un nou și puternic impuls odată cu afirmarea clasei muncitoare pe arena istoriei. Într-o epocă în care o parte însemnată a teritoriului național se găsea încă sub dominația străină, în care masele largi populare erau pătrunse de idealul desăvîrșirii unității și independenței naționale, mișcarea muncitorească și socialistă din România s-a pronunțat răspicat în sprijinul aspirației seculare a poporului nostru. Încă de la primele lor manifestări publice, socia-

liștii români au luat atitudine fermă în problema desăvîrșirii unității naționale și statale. Semnificativă este ideea programatică a revistei socialiste „Dacia Viitoare”, apărută în 1883 care scria : „Voim Dacia așa cum ea fu — fiindcă istoria și dreptul, trecutul și prezentul ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pământ udat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărina lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru”. Mai departe gazeta adăuga : „Dominația unei națiuni asupra alteia să înceteze, românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub dominațiuni străine și vitrege ...”.

Crearea în 1893 a partidului politic al clasei muncitoare din România a impulsionat lupta clasei muncitoare pentru unificarea statală. Chiar la congresul de constituire a partidului, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”.

La începutul secolului al XX-lea, ideea unității statale a poporului român a constituit o permanență printre preocupările ideologice și practice ale mișcării socialiste de pe ambii versanți ai Carpaților. Dezvoltarea social-economică și politică, de la începutul secolului al XX-lea, a ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării provinciilor românești aflate sub stăpînire străină și unirea lor cu Țara.

Intrînd în primul război mondial în luptă alături de Antantă, pentru eliberarea teritoriilor românești anexate de Austro-Ungaria, României i s-au creat împrejurări favorabile pentru realizarea integrală a aspirațiilor de unitate ale poporului român, ca rezultat al puternicelor zguduirii sociale ce s-au produs în ambele tabere beligerante. Intrarea României în război a fost salutăată de masele populare ca un eveniment care exprima sentimentele cele mai adînci ale opiniei publice din toate teritoriile locuite de români. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și anexiune teritorială; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia, care promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale”⁶.

Ilustrativ pentru adeziunea poporului român în întregimea lui la lupta împotriva invadatorului este rezistența opusă de populația din teritoriul ocupat, forma cea mai înaltă a rezistenței constituind-o organizarea detașamentelor de partizani.

Numeroase acțiuni de rezistență s-au înregistrat în mediul muncitoresc. Neprezentarea la lucru, sabotajele, manifestațiile de protest, grevele au fost principalele forme de luptă ale proletariatului din România, în frunte cu socialiștii împotriva ocupației străine.

Partidul politic al clasei muncitoare din țara noastră s-a pronunțat ferm în favoarea sprijinirii luptei armatei române, socialiștii luptînd cu arma în mînă împotriva cîmpitorilor.

Rezistența dirză, animată de patriotismul fierbinte al maselor populare, a confirmat prin însuși faptul existenței sale, prin intensitatea

⁶ Nicolae Ceaușescu, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor*, în : *Op. cit.*, vol. 2, p. 465.

pe care a cunoscut-o, că războiul pe care-l ducea poporul român împotriva invadatorilor era propria lui luptă călăuzită de un ideal măreț: desăvîrșirea unității național-statale și dezvoltarea liberă, independentă a țării. În acest cadru se înscriu eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au dovedit că peste voința de fier a poporului ce-și apără dreptul la viață și libertate „nu se poate trece”.

Legitătțile dezvoltării istorice impuneau cu stringență încheierea procesului de formare a statului național român unitar. Mișcarea muncitorească din țara noastră era vital interesată în formarea statului unitar, pentru cucerirea unor revendicări largi, democratice și transformarea revoluționară a societății. În contextul primului război mondial, al amplificării contradicțiilor imperialiste, mișcarea muncitorească a cunoscut un deosebit avînt, ea imbinîndu-se și stimulînd luptele de eliberare națională și socială a popoarelor asuprite. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917 în Rusia și constituirea primului stat muncitoresc-țărănesc din istorie au arătat lumii, îndeosebi claselor exploataatoare și popoarelor subjugate, posibilitatea reală și efectivă a pieirii capitalismului și eliberării naționale a popoarelor. „În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine — se arată în Programul Partidului Comunist Român — se încadrează și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar”⁷.

Prăbușirea țarismului, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a răsunit ca un indemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare națională, înfringerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar. Se adevereau astfel cuvintele pe care F. Engels le scria socialistului român Ioan Nădejde încă în ianuarie 1888: „Dacă miine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie”. Dealtfel, în 1916 Lenin califica monarhia austro-ungară drept „o uniune șubredă a citorva clici de paraziți sociali”, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”. Această previziune s-a adevărit și, în cursul anului 1918, pe ruinele acestui imperiu de tristă amintire, au apărut statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei: Republica Cehoslovacă, Statul Iugoslav, Republica Austria, Republica Ungară independentă ș.a.

În mișcarea popoarelor pentru autodeterminarea națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

De fapt această luptă avea la bază adînci cauze obiective și ea se conducea după principiile lui V. I. Lenin, care în broșura publicată în septembrie 1917 sub titlul: *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*

⁷ Programul Partidului Comunist Român de săvîrșire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. politică, 1975, p. 37.

arăta că : „În chestiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întâi proclamarea și înlăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate”⁸.

Întemeindu-se pe „Declarația drepturilor popoarelor din Rusia” din octombrie 1917, privind dreptul la autodeterminare națională, în teritoriile românești din Austro-Ungaria vestea victoriei Revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberare națională.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea întregului popor la cauza unirii, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale, în primele rinduri aflându-se intelectuali și oamenii politici ca Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, M. Sadoveanu, dr. I. Cantacuzino, ca și membri ai Consiliului național român de la Paris, în frunte cu Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuia, Octavian Goga, Vasile Lucaciu ș.a., exprimau actul de voință al întregii națiuni române. Așa, de exemplu, în proclamația de la Iași din 6 octombrie 1918, adoptată la marea manifestație din Piața Unirii, organizată cu ocazia întoarcerii în țară a primelor detașamente de români transilvăneni, se spunea : „Cerem să fim eliberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și să șintem hotărâți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber”⁹.

Atitudinea națiunii române a contribuit la grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotice și agresiv, „la sfărîmarea cătușelor asupririi naționale în tot Imperiul austro-ungar”¹⁰.

În condițiile luptei generale a națiunilor asuprite din Imperiul habsburgic, la 24 septembrie 1918 are loc ședința Comitetului executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în cadrul căreia se hotărăște reluarea contactelor cu conducătării Partidului Social-Democrat. La rîndul său, Comitetul Central al secției române a Partidului Social-Democrat a luat, la 25 septembrie, o hotărîre asemănătoare, privind legăturile cu P.N.R. Drept urmare, reprezentanții celor două partide ale românilor din Transilvania au hotărît, la 6 octombrie, colaborarea lor în vederea înlăptuirii unirii cu țara, în cadrul unui Consiliu național.

La 12 octombrie a avut loc la Oradea o nouă ședință a Comitetului Executiv al P.N.R., în cadrul căreia s-a elaborat textul unei declarații de principii și se afirma hotărîrea poporului român la autodeterminare, ce va fi citită în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie 1918, în aceeași zi în care Austro-Ungaria primea răspunsul negativ din partea Antantei cu privire la condițiile de armistițiu¹¹, iar Tiszá István, primul ministru ungar, recunoștea public că războiul a fost pierdut. „Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în declarația citită de Al. Vaida —, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptățesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe

⁸ V.I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, București, S.P.L.P., 1958, p. 465.

⁹ *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1934, p. 28.

¹⁰ Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 327.

¹¹ M. Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*, București, Edit. politică, ediția a II-a completată, 1976, p. 19—24.

temeiu firească că fiecare națiune poate hotărî singură și liber de soarta sa — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul maghiar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrădăcinare străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal. Căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori desemnați de propria ei adunare națională.

Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorificarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională”¹².

Declarația de autodeterminare a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvârșirea unității sale politice și de stat, un document de mare importanță programatică și practică. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria în perioada următoare. Prin conținutul ei, declarația a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice din monarhie și a fost primită cu deosebit entuziasm de românii de pe ambele versante ale Carpaților¹³. Atitudinea națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotice și agresiv, la sfărâmarea cătușelor asupririi naționale în tot Imperiul austro-ungar.¹⁴

La 14 octombrie 1918, Consiliul socialist din Praga dă semnalul unei greve generale; printre doleanțele greviștilor se afla înscrisă și dorința expresă de creare neîntârziată a Republicii Cehoslovace. La 28 octombrie cind la Praga s-a auzit că guvernul austriac a acceptat condițiile de pace, poporul a ieșit pe străzile orașului cerind cu insistență proclamarea oficială a independenței. Comitetul național a proclamat în aceeași zi independența Cehoslovaciei, reușind ca în trei zile să preia administrația militară și civilă a viitorului stat cehoslovac.

În aceeași perioadă, la Zagreb și în alte orașe iugoslave au loc puternice demonstrații de masă în care se cere insistent proclamarea independenței; la 29 octombrie Consiliul național croat, întrunit la Zagreb, proclamă unirea croaților, sârbilor și slovenilor din Austro-Ungaria și despărțirea lor de aceasta. La 24 noiembrie, Consiliul național croat proclamă unirea cu Serbia, care se unise și ea cu Muntenegru. La 1 decembrie 1918, s-a proclamat unirea tuturor slavilor de sud, luind ființă astfel un singur stat sârb-croato-sloven, care avea să primească, în 1929, denumirea de Iugoslavia¹⁵.

Și polonezii din Austro-Ungaria au constituit la 28 octombrie 1918 o Comisie cu sediul la Cracovia și au anunțat unirea Galiciei

¹² *Marea Untre de la 1 decembrie 1918*, p. 24—25.

¹³ *Desăvârșirea unificării statului național român*, București, 1968, p. 368.

¹⁴ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 327.

¹⁵ Nicolae Copoiu, *Idelle marxismului biruitor și lupta popoarelor pentru autodeterminare în anul 1918*, în „Anale de istorie” nr. 6/1968, p. 54—55.

cu Statul polonez, creat la 8 octombrie 1918; unirea a devenit efectivă la mijlocul lunii noiembrie¹⁶.

Avalanșa se rostogolea cu putere nimicitoare. Destrămarea Austro-Ungariei s-a repercutat inclusiv asupra națiunilor dominante. La 28 octombrie, la Viena izbucnește greva generală; mii de muncitori și soldați manifestă pe străzile capitalei, cerind pace și abolirea monarhiei. La 30 octombrie la Viena a fost convocată Adunarea națională provizorie, care la 12 noiembrie a proclamat Republica Austria.

La 25 octombrie 1918 la Budapesta s-a creat Consiliul Național Maghiar; la 28 octombrie, într-o manifestație de stradă, masele cer proclamarea republicii și preluarea puterii de către Consiliul Național. La 31 octombrie se formează un guvern alcătuit din reprezentanții Consiliului Național Maghiar; la 16 noiembrie este proclamată Republica Ungară Independentă.

Către sfârșitul anului 1918, lupta pentru formarea statului național român unitar intră într-o nouă etapă. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român, format din șase social-democrați: Tiron Albani, Ion Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu și șase reprezentanți ai P.N.R.: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihail, Ștefan Ciceo Pop, Al. Vaida-Voievod și Aurel Vlad¹⁷.

Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român.

Constituirea Consiliului Național Român, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Într-un articol de fond, intitulat „*Ce vrem?*”, organul de presă al socialiștilor români, „Adevărul”, arăta că „revoluția și capitulația a creat pentru toate națiunile din țară putința ca singure să-și hotărască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor... Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor”¹⁸.

La 10 noiembrie — în condițiile creșterii presiunilor din partea maselor populare pentru autodeterminare și unire — Consiliul Național Român a adresat Consiliului Național Maghiar un ultimatum, prin care cerea „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români”.

La 13 noiembrie, la Arad, au început tratativele între delegațiile Consiliului Național Român și Consiliului Național Maghiar (Budapesta). Răspunsul delegației ungare la nota ultimativă din 10 noiembrie încerca, de fapt, să ocolească esența cererilor românilor, propunând menținerea integrității Ungariei „până la tratativele de pace”, ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă”, cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania. A doua zi, 14 noiembrie, la

¹⁶ Destrămarea monarhiei austro-ungare, p. 163.

¹⁷ „Adevărul”, 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

¹⁸ „Adevărul”, 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

reluarea tratatelor, V. Goldiș a citit un comunicat al Consiliului Național Român în care se declara că „națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii”¹⁹. O ultimă încercare a delegației ungare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei autonomii („cele 11 puncte”), a fost și ea respinsă de reprezentanții românilor, care voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare. Pozițiile opuse ale celor două delegații au dus la eșecul tratatelor de la Arad.

La 15 noiembrie, a doua zi după eșuarea tratatelor, Consiliul Național Român face cunoscut „regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale”. Consultarea poporului reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce frământa în această etapă conștiința întregii națiuni.

În acest timp românii din Transilvania pregăteau marea adunare de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arăta că „mersul irezistibil al civilizației omenesti a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine ... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți”²⁰.

În editorialul „La Alba Iulia”, ziarul „Adevărul” scria: „se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc ... și prin cuvântul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta în primul rând că națiunea română, care veacuri de-a rândul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvârșire liberă și să se contopească într-un singur stat național. Românii din Transilvania și din Ungaria, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți ... Prin aceasta, se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte cu trei sute de ani a fost zădărnicit prin unelțirile barbare ale unor tirani ... Drama națională săvârșită pe cîmpia Turzii se va ispăși acum prin hotărîrea istorică ce va lua-o Adunarea Națională de la Alba Iulia. A sosit, așadar, plinirea vremii. Dar nu e numai aceasta, ceea ce se va săvîrși la Alba Iulia”²¹.

„Alba Iulia — locul de convocare a adunării — era pe deplin indicat pentru desfășurarea Marelui Sfat Național; era un vechi centru al Daciei romane, centrul celei dintîi uniri politice a românilor, sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horia, Cloșca și Crișan, locul întemnițării lui Avram Iancu; era locul cu numeroase și adînci semnificații în istoria poporului român”²².

Cele zece zile în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoționante din istoria românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aștepta ultimul act al desăvîrșirii unității sale statale-naționale.

Adunările pentru alegerea deputaților în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriași, intelectuali, țărani, femei și bărbați, vîrstnici și tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai

¹⁹ *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, p. 33 și 36.

²⁰ „Adevărul”, an XIV, nr. 46, 17/30 noiembrie 1918.

²¹ Șt. Pascu, op. cit., p. 365.

²² Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 225—228.

mari probleme din istoria poporului, voința lor nestrămutată de unire. Din cele mai depărtate regiuni s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data și locul Adunării, toți cîntînd „*Deșteaptă-te române*” și purtînd steaguri tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile Ilie Cristea în ziarul „*Glasul Ardealului*” — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în culele cele mai adînci ale sufletului, se va rosti unanim, măreț, și nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă”²³.

La 1 decembrie s-au strîns la Alba Iulia, pe cîmpul lui Horia, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La adunare erau prezenți 1 288 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania, printre care oameni politici și fruntași ai mișcării naționale. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români cît și maghiari, germani și de alte naționalități²⁴.

Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica „*declarație de la Alba-Iulia*”, prin care Marea Adunare Națională a proclamat solemn „*Unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile*”²⁵.

Luînd cuvîntul în fața maselor, în numele social-democrației, Iosif Jumanca a evidențiat de pe poziții de clasă importanța actului Unirii: „Astăzi venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internaționalei Socialiste și în fața întregii lumi că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea unirii... Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național, noi nu zicem ubi bene ibi patria, ci zicem că acolo unde ți-e patria, acolo să-ți crezi fericirea vieții tale. Și noi n-avem teamă că poporul muncitor român, care a rupt acum cătușele unei robii seculare, nu va avea destulă putere ca și în România să-și asigure drepturile la o viață liberă... Noi am trăit într-una cu tovarășii noștri unguri... dar azi a sosit momentul cînd declarăm că, da, ca clasă sîntem solidari cu ei și nu le sîntem dușmani, dar vrem să fim în viitor o floare neatîrnată în marele buchet al Internaționalei”²⁶.

Salutînd înfăptuirea unității statale a României, socialiștii transilvăneni declarau: „Și noi care am luptat pînă acum și am jertfit muncă fără preget pentru dezrobirea atît națională cît și socială a neamului românesc, nu ne putem uita de trecut și nu ne putem împotrivi atunci cînd a fost vorba de realizarea dezrobirii naționale”²⁷. Unirea în 1918 a teritoriilor românești cu țara a contribuit la întărirea rîndurilor partidului clasei muncitoare. Într-un articol redacțional ziarul „*Socialismul*” scria:

²³ „*Glasul Ardealului*”, 17/30 noiembrie 1918.

²⁴ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 225—228.

²⁵ Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. *Acte și documente*, vol. I, București, 1934, p. 14—18.

²⁶ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii*, vol. I, Cum s-a făcut unirea, Oradea, 1938, p. 240.

²⁷ „*Adevărul*”, anul XIV, nr. 48 din 2/15 decembrie 1918.

„Tinărul partid socialist român va fi întărit ca urmare a unirii...”²⁸.

Istoricul act al unirii a găsit sprijin și în rîndul oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania, interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale. Într-un manifest semnat de Ady Endre, Bartok Béla și alți oameni de artă și cultură, se spunea: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace ca națiuni libere cu alte națiuni libere”. Iar în rezoluția Adunării naționale a sașilor transilvăneni din 8 ianuarie 1919 se arăta: „Poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățeste poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național”. La rîndul său Congresul șvabilor din Banat sublinia: „numai unirea cu România putea să ofere garanții suficiente pentru existența și progresul nostru”.

Formarea statului național unitar român a fost opera întregului popor român. Unirea, din memorabilul an 1918, a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a fost voința întregului popor român.

Înfăptuirea unității statului român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înrîurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării. S-au creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, ale clasei muncitoare, ale partidului său politic.

Înfăptuirea în 1918 a statului național a marcat o etapă nouă în dezvoltarea societății românești. În fața mișcării revoluționare a maselor populare se pun sarcini noi, legate de transformările democratice. Mutațiile în configurația geografică, politică și socială a lumii după primul război mondial, au determinat un puternic avînt al dezvoltării forțelor de producție, un mare pas în cunoașterea științifică, în progresul tehnicii, în viața culturală a popoarelor. S-au produs puternice schimbări în structura și raportul forțelor sociale, a început să se afirme cu tot mai multă vigoare proletariatul — clasa cea mai revoluționară a societății — s-a produs o amplă radicalizare a maselor largi populare.

Istoria — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — demonstrează justetea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberarea și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile”.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de Pace, pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a ciș-

²⁸ „Socialismul” din 19 noiembrie 1918.

tigătorilor, aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărât să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, de apărare a unității și integrității țării, de păstrare a independenței și suveranității naționale, care se identificau cu idealurile poporului român, au jalonat direcțiile politicii externe românești din perioada interbelică.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevind împrejurările istorice ale desăvârșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Alcătuirea statului românesc național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rolul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român”²⁹.

Desăvârșirea unității național-statale a României demonstrează cu tărie argumentului istoric, că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o luptă milenară, iar nu o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativilor. Tratatetele de pace la Saint Germain (1919), Trianon (1920) și Paris (1920) au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare. Unirea al cărui proces s-a încheiat la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a contribuit la înfăptuirea firească a năzuințelor seculare ale poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

Încheierea procesului de făurire a statului național român unitar, a realizat un cadru de dezvoltare economică și social-politică a țării. Corespunzând unei necesități legice obiective și năzuinței seculare a poporului român, actele energice înfăptuite de națiunea română la 1859, 1877 și 1918 au dus la realizarea unității de stat, au creat condiții favorabile pentru o dezvoltare independentă, pentru progresul general al societății, contribuind la consolidarea și lărgirea pieții interne, la concentrarea resurselor economice și spirituale ale poporului român. În același timp, ele au deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, „Formarea statului național unitar marchează intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste”³⁰. Clasa muncitoare ca urmare a unificării sale organizatorice la nivelul întregii țări prin istoricul congres din mai 1921 s-a situat, în deceniile următoare, în fruntea luptei între-

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, op. cit., vol. 13, p. 42.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, vol. 13, p. 43.

gului popor pentru eliberare socială, împotriva asupririi și exploatării, pentru apărarea integrității și suveranității patriei.

Marile bătălii de clasă împotriva exploatării capitaliste, a fascismului și războiului au fost încununate de victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din august 1944. Sub conducerea Partidului Comunist Român într-o perioadă istorică scurtă au avut loc profunde transformări economice, politice și sociale care au determinat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, victoria relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

În România socialistă, stat național unitar, oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — muncesc cu abnegație pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru înlăturarea hotărârilor Congresului al XI-lea al Partidului, ale Conferinței Naționale din decembrie 1977, a înaintării patriei spre comunism.